

Ulke Ekonomisi Açısından Maden Kanunu

İsmail SEYHAN,
Dr. Jeoloji Y. Mühendisi, MTA Genel Müdürlüğü, Ankara

Ünlü Alman iktisatçı Prof. Gruber 1906 yılında yayınlanan "Dünyanın İktisadi Coğrafyası" adlı eserinde şunları söylemektedir:

"El değmemiş nice milyarlık sermaye tabiat ananın bağrında uyumaktadır, Yeryüzü hepimizi kucağında taşıyan ve besleyen bir anadır. Elinden kaçıp kurtulmak için ne kadar çırpınsak onun kanunları bütün çabalarımıza ve hayatımıza hükmetmektedir,"

Bu sözlerden de anlaşılacağı gibi madenler kalkınma gücü ve kaynağı demektir. Dünya ekonomi tarihi iyi incelenecek olursa işsizlik, aşırı borçlanma, enflasyon ve döviz darboğazı gibi engellere takılmadan %7'nin üzerinde bir hızla kalkınmanın imkansız olmadığı anlaşılır, Bunun için kalkınmanın yükünü tabiata taşımak, diğer bir deyişle, sermaye ve emek giderlerinin bir kısmını tabiata yüklemek, yani doğal kaynak üstünlüğünü iyi değerlendirmek icabetmektedir, Uluslararası işbölümü ve entegrasyonun gereği de budur.

Sanayileşmeye, uzun süren bir madencilik devrinin öncülük etmesi kaçınılmaz bir zorunluluktur. Sanayi çağına geçmeye çalışan Avrupa'nın ufuklarına maden kuyulannm ve demir - çelik fabrikalarının

silueti hakim olmuştur, 19. yüzyılın ortalarına kadar dünya madenciliğinin merkezi Avrupa idi, sanayileşme de bu nedenle Avrupa'dan başlamıştır. Doğal kaynak üstünlüğünü kullanamayan ülkelerin kalkınması ve teknoloji üretmesi mümkün değildir. İsviçre'nin madeni mi var, Japonya'nın hammaddesi mi var şeklindeki itirazların hiçbir bilimsel değeri yoktur.

Bu ilmi ve tarihi gerçeklerin inkâr edilmesi ve madencilik sektörünün yabancı sermayeye bırakılması gereken bir risk olarak görülmesi enerji ve hammadde güvenliğimizi dışa bağımlı hale getirmiş, bu da bugün nasıl çözüleceğini bilmediğimiz büyük sorunlar ortaya çıkarmıştır,

Maden mevzuatındaki bitmek tükenmek bilmeyen değişiklik çabaları bu sorunlara çözüm arayışının işaretleridir, 1985 yılında çıkarılan 3213 sayılı yeni Maden Kanununun 52 maddesinin 38'ini değiştiren tasarıyı gündeminin ana maddesi haline getiren 21-22 Haziran 1990 tarihli 1. Madencilik Şurası bu arayışlardan sadece birisidir. Şura'da yeni kanunun serbest pazar ekonomisi ruhu ile hazırlandığını ileri süren yetkililer, bu özelliğinin kaybolacağı endişesi

ile köklü değişikliklerin yapılmasını uygun bulmamışlardır, Kanuna da, tadilat tasarisına da asıl karşı çıkanların Özel sektör ve yabancı sermaye olduğu kendilerine izah edilememiştir, Devletin Cumhurbaşkanı, Başbakan ve ilgili Bakanlar seviyesinde temsil edildiği bu Şura'da, serbest pazar modası bütün çılgınlığı ile devam ettiği için: "Madenler hangi ülkede daha ucuz ise, oradan alınır" diyen yetkililere ülkemizin enerji ve hammadde güvenliğinden ve stratejik madenlerden bahsetmek mümkün olmamıştır. Yeraltı işletmeciliğinden dolayı nisbeten pahalı olan Beypazarı linyitinden üretilen elektriğin maliyeti bile 36 TL/kws iken, doğalgazdan 119 TL/kws maliyetle elektrik üretilmesine ağırlık verilmesinin serbest rekabet ekonomisindeki yeri ise bir türlü öğrenilememiştir.

Madencilik sınai ve ticari bir faaliyet olmaktan ziyade, devletin öncülük etmesi gereken, bir altyapı hizmetidir. Bu hizmetin gereği gibi yerine getirilemeyişi nedeni ile dış ticaret açığımız hızlı bir şekilde artmakta, iç ve dış borçlar çoğalmakta, enerji ve hammadde dışa bağımlılık teknoloji ithalini de beraberinde getirmekte ve sanayide

yanlış yer seçimine yol açılmaktadır,

Maden mevzuatı madencilerin dünyasına yabancı olanlar tarafından hazırlandığı ve komisyonlara gelip yığılan yüzlerce farklı görüşün içinden çıkılmadığı için sadece ruhsat alınması, verilmesi ve devrini düzenleyen hükümlerden ibaret kalmaktadır. İlgili Daire de sadece bu işle meşgul olmaktadır, Halbuki kanunun şu hususları da düzenlemesi gereklidir:

1, Ülkemizin gerek Avrupa Topluluğu, gerekse Yeni Türk Cumhuriyetleri ile gittikçe gelişen ekonomik işbirliği bugüne kadarki madencilik politikamızı -varsa- temelinden sarsacak niteliktedir. Bu ülkelerle yapılan ve yapılacak olan anlaşmaların maden hukukumuzla yansımaması imkânsızdır,

2, Bankalarımız: "Avcıya, defineciye, madenciye kredi verilmez" kanaatini taşımaktadır, sektörün kredi sorununa köklü bir çözüm bulunamamıştır.

3, Yabancı sermayenin bilhassa çok karmaşık proses gerektiren veya pazar imkânı bulunmayan madenlere çekilmesini teşvik eden Özel hükümler belirlenmelidir, Bu konudaki tereddütler giderilmiş değildir,

4 Kalkınmada öncelikli yörelerin, bilhassa Doğu Anadolu'nun kalkınmasında madenciliğin büyük Önemi vardır. Maden Kanununda bu yöredeki madenlerin işletilmesini kolaylaştıran ve özendiren ayrıcalıklı hükümler yerelmalıdır,

5. Üretilmesinin teşvik edilmesi arzulan madenlerin belli taban fiyatları ile alınıp satılmasını ve kriz dönemleri için gerekli ulusal hammadde stoklarının oluşturulmasını sağlayacak bir maden ofisi kurulmalıdır,

6. Maden Kanunu ayrıca madenci kuruluşların çeşitli bakanlıklar arasında paylaşılması, sek-

tördeki KİT'lerin ıslahı, madencilik eğitimi, demiryolu taşımacılığı, alt yapının madencilğe yönlendirilmesi, hammadde kaynaklarının en yakm sanayi tesisine öncelikle tahsis edilmesi, madenciye cins tasrihi için bir hak tanınması, madencilik fonunun üreticiler tarafından değil tüketiciler tarafından finanse edilmesi ve Havzayı Fahmiye'de bulunan kömür dışı madenlere ruhsat verilmesi gibi konuların düzenleyen hükümler de ihtiva etmelidir.

Ülkemiz jeolojik devirler boyunca çok etkili tektonik, magmatik ve volkanik olaylara maruz kalmıştır, Bu durum metalojenik yapının da çok karmaşık bir Özellik kazanmasına yol açmıştır, Bu yüzden bizde büyük kuşaklar ve havzalar halinde petrol, taşkömürü, fosfat gibi madenler pek bulunmamaktadır, Buna karşılık bu doğal yapının memleket ekonomisine yansımalarının bir sonucu olarak sanayi sektörümüz imalat sanayiinin dünyada bilinen bütün kollarına kavuşmuştur. Fosfat piyasasındaki krizlerin Fas, demir pazarındaki krizlerin Brezilya, taşkömürü krizlerinin Almanya ve İngiltere, petrol krizlerinin ise Ortadoğu ülkelerinde ne büyük tahribatlar yaptığı bilinmektedir. Çok değişik sektörlerle dayalı olduğu için ülkemiz ekonomisi bu tür krizlere dayanıklıdır, Bazı ülkeler kil bulamadıkları için seramik, kalker bulunmadığı için çimento, bazı ülkeler ise kum bulamadıkları için cam sanayilerini kuramamışlardır, Ülkemizin çok disiplinli ekonomik yapısı maden arama müracaatlarının da onbinleri bulmasına yol açmaktadır, Gerek Maden Dairesi'nin, gerekse MTA'nın ülkemiz metalojenisinin ve ekonomisinin bu Özelliğine uygun bir yapı kazanması, maden politikamızın ve maden hukukumuzun da buna göre düzenlenmesi gereklidir. Ülkemiz

metalojenisindeki karmaşık yapı, eski mevzuatımızda yer alan "Madeninin arzusuna ve şansına hürmet edilir" hükmünün bugün bile ne kadar anlamlı olduğunu açıkça göstermektedir.

Eskiden varlık vergisini ödeyemeyen mükellefler bunun karşılığı olarak Zonguldak madenlerinde çalışırlardı, Osmanlı Devleti zamanında madenlerde çalışma karşılığı insanlar askerlikten ve vergiden muaf tutulurlardı. Bugün de batılı ülkelerde trafik ihlâli gibi pek çok suçlara verilen ceza ağaç dikmek veya Darülaceze gibi kuruluşlarda bulaşık yıkamaktır. Anayasamızın 18. maddesi de olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetlerin zorla çalıştırma sayılmayacağını hükme bağlamıştır. Zonguldak, Balya, Bolcardağı gibi maden sahalarında olağanüstü şartlar hüküm sürmektedir. Ekonomik olarak işletilemeyen, fakat mutlaka işletilmesinde milli menfaat bulunan maden yataklarımız için geçmişte olduğu gibi bugün de çalışma mükellefiyeti getirilmesi halen yürütülen yargı reformu ve maden kanunu çalışmaları kapsamında ele alınmalıdır. Güvenliğinin sağlanamaması nedeniyle terkedilen maden ocaklarının yeniden açılmasını sağlayacak geçici özel hükümler de mevzuatımızda yerelmalıdır,

Maden Kanunu tasarısını hazırlayanlar aylarca mineral ve kristallerin isimleri ve Özellikleri üzerinde oyalanmayı bırakarak, kanun konusu bile olmaması gereken ve ancak madenciye ikide bir mahkeme kapısına düşüren bu gibi akademik tartışmalar yerine, sektörün gerçekten ihtiyacı olan köklü reformlar üzerinde düşünmelidirler. Bunları yapmaya tecrübemiz ve cesaretimiz yoksa o zaman halen yürürlükte olan kanunu olduğu gibi bırakmak çok daha hayırlıdır. •